

Nový pohled na zakladatele Křesťanské revue [1965]

V uplynulých letech se myšlením J. L. Hromádky zabývali podrobněji jenom dva naši marxističtí filosofové (Machovec a Sviták), Emanuelem Rádlem pak žádný. Je proto pochopitelné, že jsme si přečetli s tím větší pozorností článek brněnského filosofa Lubomíra Nového o „Problémech kritiky iracionalismu“, který byl otištěn v 6. čísle loňského svazku slovenského časopisu „Otázky marxistické filozofie“ (19, 528–537, 1964). Novému jde o reinterpretační české nepozitivistické filosofie 20. století a upřesnění pojmu iracionalismu, používaného marxistickou kritikou v příliš mnohoznačném a neurčitějším smyslu. Nový má za to, že skutečnými iracionalisty u nás byli Mareš, Hoppe, Vorovka, Pelikán. Naproti tomu nejsou tímto hodnocením postiženi ve své podstatě Masaryk a další filosofové spjatí s českým protestantismem od Rádl a Kozáka po Hromádku, Žilku, Linhartu, Škracha, Šimsu aj.

Lubomír Nový považuje za chybu, že marxistická kritika považovala v minulosti právě nepozitivistickou filosofii za nejvýraznější projev úpadku, lineární degradace a nezadržitelné iracionalizace buržoazního myšlení. Dnes je třeba překonávat názor, že pozitivistický způsob myšlení je bližší českému národnímu charakteru než filosofie nepozitivistická. Odmítnutí tohoto postupu je spjato s překonáváním deformací marxismu; vědomí mechanistických, pozitivistických deformací vede i k posunu některých stránek Masarykovy kritiky pozitivizujících tendencí v marxismu a umožňuje přiměřenější ocenění Masarykovy filosofie a sociologie. Spolu s tím se ovšem přehodnocují a prohlubují rozbor významných osobností, které hrály důležitou úlohu v Masarykově myšlení nebo byly důležité pro hodnocení jeho filosofie: český pozitivismus, Krejčí, Rádl, Hromádka, Dostojevskij, Čapek, Salda, avantgarda.

Konkrétně pak Rádlova filosofie, ve které najdeme četné konzervativní tóny, není pouhým článkem v iracionalizaci masarykovské filosofie, naopak zcela v jejím duchu reviduje Rádl svůj předválečný subjektivismus a zdůrazňuje na počátku republiky rozum a vědeckost. A dokonce i Hromádka dokáže si vytvořit ze svého teologického stanoviska (blízkého existenciální teologii) předpoklady pro odmítnutí mystiky, mýtů a iracionalismu, navazuje na filosofii českých dějin směrem k teologicko-filosofickému rozboru současné epochy (konec konstantinovského období, problém křesťanství a komunismu, problémy člověka v moderní průmyslové, stále více se sekularizující společnosti) a k zesílení antropocentrických momentů své filosofie.

Masarykovský proud – Masaryk, Rádl, Hromádka, do jisté míry i Kozák a v sociologii A. Bláha – našel v české společnosti mnohem pevnější místo než filosofie iracionalistická, i když po filosofické stránce byl méně teoretický a méně subtilní. Snad to bylo způsobeno tím, že se výslovně angažoval v naléhavé a často velmi konkrétní společenskopolitické a kulturní problematice (od volebního systému, školství a umění po otázky války a míru, postavení inteligence a potratový zákon; ve 20. století pokračoval též v tradiční české filosofické problematice člověka a humanismu a v problematice dějin, v podobě filosofie dějin a zvláště filosofie českých dějin) a spolu s tím věnoval vytrvalou pozornost i problémům socialismu, komunismu a marxismu. Již z tohoto důvodu postavily dějinné události právě tento typ české filosofie do centra ideových sporů a způsobily její celospolečenský vliv.

Masarykova filosofie a tendence z ní vycházející – říká Nový – nás upozorňují na hranice abstraktní konfrontace a na nutnost konkrétně zkoumat působení filosofie jakož i na to, že vývoj od Masaryka přes Rádlu k Hromádkovi není lineárním sestupem rostoucí iracionalizací, jak by se na první pohled zdálo. Česká nepozitivistická filosofie od konce minulého století až do roku 1948 se postupně dostává na evropskou úroveň a vydává ze svého středu nemálo cenného: v obecné rovině lze říci, že se tím české myšlení vřazuje do proudu evropského myšlení, který Garaudy nazval tažením proti vědě bez člověka. Česká nepozitivistická filosofie ve svém úhrnu, v jednotlivých představitelích (Klíma, Salda) a proudech (masarykovský, iracionalistický) a skupinách (pražský kroužek) vytváří významnou měrou naši filosofickou kulturu. Tyto tradice byly dalším vývojem nemarxistické filosofie předstíženy, vlivem marxistického myšlení u nás popřeny. Přesto však spolupůsobí na to, aby se dnešní české marxistické myšlení úspěšně vyrovnalo s filosofickou problematikou naší společnosti, vědy a kultury. Uvedené tradice byly totiž u nás spíše jen popřeny než teoreticky skutečně překonány a zhodnoceny. Odtud velký význam marxistického zpracování historie českého myšlení 20. století,

odtud také úzká souvislost mezi touto historicko-filosofickou prací a dnešními problémy filosofie marxismu.